

ASBur Adhoc-Lux (2024)
10 July 2024

Люксембургскія рашэнні

6-7 чэрвеня 2024 г.

Вынікі і перспектывы

Кантрольны спіс для нацыянальных парламентаў

Уводзіны

1. Канферэнцыя "Люксембургскія рашэнні" была арганізаваная ў працяг даклада "Вырашэнне канкрэтных праблем, з якімі сутыкаюцца беларусы ў выгнанні", прадстаўленага дакладчыкам Полем Галесам (Люксембург, EPP/CD) і прынятага Парламенцкай асамблеяй Рады Еўропы ў чэрвені 2023 г. Мэтай канферэнцыі было абмеркаванне ролі нацыянальных парламентаў і іншых нацыянальных органаў улады ў рэалізацыі рэкамендацый, сфармуляваных у дакладзе.

2. Гэтае мерапрыемства было арганізаванае на высокім ўзроўні супольна з Палатай дэпутатаў Вялікага Герцагства Люксембург з удзелам міністра замежных спраў Люксембургу Ксаўе Бетэля, віцэ-прэзідэнта Палаты дэпутатаў Вялікага Герцагства Люксембург Фернана Этгена, прэзідэнта Парламенцкай асамблеі Рады Еўропы Тэадораса Русопуласа і лідаркі беларускіх дэмакратычных сіл Святланы Ціханоўскай. Сярод іншых удзельнікаў былі дэпутаты ПАРЭ, нацыянальныя парламентарыі, якія ўваходзяць у міжнародны парламенцкі альянс "За дэмакратычную Беларусь", прадстаўнікі міністэрстваў замежных спраў і міжнародных арганізацый, у тым ліку Рады Еўропы, прадстаўнікі міжнародных няўрадавых арганізацый, а таксама прадстаўнікі беларускіх дэмакратычных сіл і беларускай грамадзянскай супольнасці.

3. На шасці панэлях канферэнцыі разглядаліся асноўныя праблемы, з якімі сутыкаюцца беларусы ў выгнанні, і рашэнні, прапанаваныя ў Рэзалюцыі 2499 (2023): легальны ўезд і пражыванне, пагрозы для свабоды перасоўвання і адмова ў консульскіх паслугах, доступ да адукацыі, прафесійная кар'ера і прадпрымальніцкая дзейнасць у выгнанні, захаванне і пашырэнне культурнай ідэнтычнасці Беларусі.

4. Важным аспектам канферэнцыі была творчая перспектыва, якую дадалі выступы пісьменніка, лаўрэата літаратурных прэміяў Сашы Філіпенкі і сузаснавальніцы і мастацкай кіраўніцы Беларускага свабоднага тэатра Наталлі Каляды. Паводле пісьменніка сп. Філіпенкі, "барацьба з дыктатурай - гэта цяжкі і доўгі шлях, але мы павінны аб'яднацца і разам зрабіць так, каб аднойчы Лукашэнка паехаў на суд у Гаагу, а не на адпачынак у Будапешт". У той жа час мастацкая кіраўніца тэатра сп-ня Каляда адзначыла: "дзелячыся нашымі рэальнымі гісторыямі з усяго свету, мы можам дапамагчы людзям зноў знайсці для сябе надзею і, магчыма, для ўсіх нас, у тым ліку для мяне, ізноў з'явіцца магчымасць марыць".

5. У гэтым дакуменце прадстаўлены канкрэтныя дзеянні ў рамках кожнай з тэм, выпрацаваных падчас абмеркавання на аснове Рэзалюцыі 2499 (2023) для арыентацыі і дапамогі ў каардынацыі наступных крокаў.

1. Легальны ўезд і пражыванне

6. Еўрапейская канвенцыя аб абароне правоў чалавека гарантуе права на свабоду і бяспеку незалежна ад нацыянальнасці. Такім чынам, гэта тычыцца кожнага беларуса ў краіне яго пражывання. Пасля мірных пратэстаў супраць Лукашэнкі ў 2020 г. і гвалтоўных рэпрэсій, якія разгарнуліся следам за тым у Беларусі, дзяржавы-удзельніцы Рады Еўропы павінны спрыяць легальнаму ўезду і пражыванню ахвяр рэжыму Лукашэнкі, якія ратуюцца ад пераследу. Неабходна паважаць іх неад'емныя правы, а тыя з іх, хто шукае міжнароднай абароны, павінны карыстацца Канвенцыяй 1951 г. аб статусе ўцекачоў. Для таго, каб аблегчыць легальны ўезд і пражыванне беларусаў у выгнанні, могуць прадпрымацца наступныя захады:

7. Спрашчэнне візавага рэжыму. Скаардынаваная палітыка спрашчэння візавага рэжыму ў краінах-удзельніцах Рады Еўропы праклала б шлях да фармавання будучага бязвізавага рэжыму для беларусаў па ўсёй Еўропе. Акрамя таго, краіны-удзельніцы павінны забяспечыць беларусам правы на прытулак і разгледзець магчымасць выдачы шматразовых віз тым, хто ў іх мае патрэбу. Кантактная група па супрацоўніцтве з беларускімі дэмакратычнымі сіламі і грамадзянскай супольнасцю магла б вывучыць магчымыя шляхі падтрымкі такога накірунку дзеянняў.

8. Павелічэнне інфармаванасці. Дзяржавы-удзельніцы павінны забяспечыць правядзенне выразнага адрознення паміж палітычным рэжымам Беларусі і беларускім народам. Гэта ўключае ў сябе пашырэнне ведаў аб беларускай мове, якую занадта часта абыходзяць увагай або ўспрымаюць як адгалінаванне рускай мовы. Гэтыя крокі дапамогуць умацаваць добразычлівае стаўленне ў краінах знаходжання да беларусаў, якія ўцякаюць ад рэжыму Лукашэнкі.

9. Кансультацыйныя цэнтры. Неабходна падтрымаць намаганні беларускіх дэмакратычных сіл па ўвядзенні альтэрнатыўных консульскіх паслуг для беларусаў у краінах Рады Еўропы. Стварэнне сеткі адміністрацыйных кансультацыйных цэнтраў патрэбнае, у дадатак да праекту новага беларускага пашпарту, для беларусаў, якія сутыкаюцца з праблемамі ў выгнанні. Павінна быць створаная прававая база, з дапамогай якой міграцыйныя структуры краін-удзельніц змогуць прапаноўваць беларусам адміністрацыйныя механізмы і іншае спрыянне і падтрымку.

10. Міжнародныя арганізацыі. Міжнародныя арганізацыі павінны адыгрываць вядучую ролю ў спрыянні легальнаму ўезду і знаходжанню беларусаў за мяжой. Канферэнцыя заклікае Раду Еўропы супрацоўнічаць у справе беларусаў у выгнанні з Міжнароднай арганізацыяй па пытаннях міграцыі і Вярхоўным камісарам ААН па пытаннях уцекачоў. Неабходна правесці скаардынаваныя і кансалідаваныя дзеянні на міжнародным узроўні, каб дапамагчы ўрадам выканаць рэкамендацыі пры супрацоўніцтве з беларускімі дэмакратычнымі сіламі. Акрамя таго, неабходна зрабіць прэзентыўныя захады, каб рэжым Лукашэнкі не выкарыстоўваў Інтэрпол для палітычна матываваных экстрадыцый. Пра гэта сведчыць выпадак з беларускім рэжысёрам і журналістам Андрэем Гнётам, які быў затрыманы ў Сербіі ў кастрычніку 2023 г. і якому цяпер пагражае экстрадыцыя ў Беларусь.

2. Абмежаванне свабоды перасоўвання і адмова ў консульскіх паслугах

11. Свабода перасоўвання -- гэта балючае пытанне, якая закранае многіх беларусаў, што жывуць за мяжой. Толькі нязначная меншасць беларусаў карыстаецца міжнароднай абаронай, а гэта азначае, што для большасці беларусаў падарожнічаць вельмі складана. У верасні 2023 г. Аляксандр Лукашэнка падпісаў указ № 278, які фактычна адмаўляе грамадзянам за мяжой у консульскіх паслугах у амбасадах Беларусі. Рэжым працягвае выкарыстоўваць гэты рычаг уплыву на сваіх грамадзян, у той час як краіны знаходжання патрабуюць ад іх дакументацыю, якую часам немагчыма атрымаць. Беларусы ў выгнанні вымушаныя вяртацца ў Беларусь і рызыкуюць быць арыштаванымі па палітычных матывах або проста не могуць легалізаваць сваё пражыванне. На дыскусіі абмяркоўваліся магчымыя шляхі змякчэння гэтай адмовы ў консульскіх паслугах і абмежавання свабоды перасоўвання для беларусаў за мяжой. Сярод іншых пытанняў быў дэталёва абмеркаваны і вывучаны праект стварэння новага дэмакратычнага беларускага пашпарту.

12. Новы беларускі пашпарт. Каб ажыццявіць гэты праект, патрэбная дзейная сістэма, орган, які будзе выдаваць пашпарт, і яго прызнанне іншымі краінамі. Стварэнне такога прэцэдэнта патрабуе нетрадыцыйнага кроку: новы беларускі пашпарт будзе карысны для будучай дапамогі ўцекачам і мігрантам без дакументаў ва ўсім свеце. Гэта будзе найлепшым сродкам ад застрашальных мер, уведзеных указам Лукашэнкі № 278, які імкнецца адпомсціць за мірныя пратэсты 2020 г. і мае на мэце канфіскацыю маёмасці беларусаў, якія цяпер знаходзяцца ў выгнанні за мяжой.

13. Пашпарты замежнікаў. Праз тыдзень пасля выхаду ўказу Лукашэнкі № 278 народныя амбасады Беларусі стварылі сайт pashpart.org з дакладнымі інструкцыямі аб тым, як атрымаць пашпарт замежніка ў больш чым 30 краінах. Пашпарты і праязныя дакументы

за межнікаў павінны быць даступныя не толькі ўцекачам, а ўсім беларусам у выгнанні. Неабходна прызнаць той факт, што беларусы не могуць атрымаць беларускі пашпарт, і даць ім магчымасць атрымаць пашпарт замежніка або праязны дакумент да заканчэння тэрміну дзеяння іх пашпарта.

14. Патрабаванні апастыля і сертыфіката. Беларусы павінны быць вызваленыя ад патрабавання мець прастаўленыя апастылі на дакументах, якія можна атрымаць толькі ў Беларусі. У Аўстрыі, Германіі і Літве можна пазбегнуць неабходнасці прастаўлення апастыля на дакуменце, давёўшы немагчымасць яго атрымання.

15. Міграцыйнае заканадаўства. Неабходна шукаць рашэнні ў рамках дзейнага міграцыйнага заканадаўства. Польшча цяпер падаўжае тэрмін дзеяння дазволу на часовае пражыванне для грамадзян Украіны, якія знаходзяцца пад часовай абаронай, з 2 да 3 гадоў. Тое самае мусіць быць зроблена і для беларусаў у выгнанні па ўсёй Еўропе.

16. Міжнародная абарона. Улады не павінны канфіскоўваць пашпарты тых, хто шукае міжнароднай абароны, пасля таго, як яны прайшлі праверку, а віды на жыхарства не павінны скасоўвацца пры атрыманні міжнароднай абароны. Напрыклад, у Славеніі абодва гэтыя статусы могуць суіснаваць.

17. Пратэрмінаваныя пашпарты. Неабходна прызнаць пратэрмінаваныя пашпарты беларусаў сапраўднымі для мэт легалізацыі. Аўстрыя, Эстонія, Літва і Швецыя зрабілі гэта, прыняўшы адпаведнае заканадаўства. Акрамя таго, краіны павінны зняць любыя абавязкі абгрунтоўваць немагчымасць атрымання новага беларускага пашпарта і замест гэтага павінны прызнаць, што Беларусь небяспечная для ўезду для тых беларусаў, якія з яе ўцяклі.

3. Рэпрэсіі на радзіме

18. Усё большая колькасць палітычных дысідэнтаў знаходзіцца ў турмах у Беларусі, а сваякі дысідэнтаў, якія застаюцца ў краіне, таксама знаходзяцца ў небяспецы. З 2020 г. рэжым Лукашэнкі ўзмацніў сваю кампанію рэпрэсій, падвяргаючы палітычных зняволеных нечалавечым умовам і псіхалагічным катаванням. Гэтае парушэнне правоў чалавека не мае межаў, бо сваякоў палітвязняў у Беларусі гэтак жа запалохваюць, пераследуюць і пастаянна за імі сочаць. Рэжым Лукашэнкі імкнецца пасеяць страх сярод усяго насельніцтва. У Беларусі больш за 1500 палітвязняў, якія былі зняволеныя за рэалізацыю сваіх асноўных правоў чалавека, такіх як свабода слова, сходаў і асацыяцыі. Лёс многіх з іх невядомы ўжо больш за год. Ціск на сем'і зняволеных часта ўключае адмову ў консульскіх паслугах, пераслед на працы і пагрозы фізічнага гвалту. Нацыянальныя парламенты павінны спрычыніцца да пераадолення гэтых пагроз і забеспячэння вызвалення палітычных вязняў, выкарыстоўваючы свой заканадаўчы, дыпламатычны і грамадскі патэнцыял для іх падтрымкі.

19. Альянсы. Канферэнцыя заахвочвае няўрадавыя і праваабарончыя арганізацыі, якія падтрымліваюць дэмакратычную Беларусь, фармаваць альянсы і супрацоўнічаць з беларускімі дэмакратычнымі сіламі. Шчыльнае супрацоўніцтва паміж гэтымі арганізацыямі павялічыць уплыў, які маюць іх ініцыятывы. Першым крокам да гэтага магла б стаць арганізацыя канферэнцыі няўрадавых і праваабарончых арганізацый, якія з'яўляюцца або патэнцыйна могуць стаць хаўруснікамі беларускіх дэмакратычных сіл. Стварэнне гэтых альянсаў таксама будзе спрыяць далейшаму развіццю паслуг, такіх як псіхалагічная падтрымка для тых, хто церпіць ад наступстваў псіхічных траўм. Рада Еўропы можа спрачыніцца да (су)арганізацыі такога мерапрыемства.

20. Кампанія "Хросныя бацькі". Парламентарыі могуць падтрымаць палітвязняў у Беларусі, стаўшы іх "хроснымі бацькамі" і выступаючы ад іх імя. У гэтай кампаніі ўжо ўдзельнічаюць 415 парламентарыяў, хоць і з рознай ступенню актыўнасці ад моманту далучэння да ініцыятывы. Аднаўленне кампаніі "Хросныя бацькі" неабходнае для многіх іншых палітвязняў, якія застаюцца ў Беларусі.

21. Заканадаўчыя меры. Парламенты могуць прымаць законы, якія закладаюць аснову для прадастаўлення прытулку і абароны для палітычных уцекачоў і іх сем'яў. Сюды ўваходзіць спрашчэнне працэдуры атрымання віз і відаў на жыхарства, забеспячэнне доступу да сацыяльных паслуг і абарона ад дэпартацыі. Прапануючы прытулак, мы паказваем нашу салідарнасць з тымі, хто ўцякае ад пераследу.

22. Інфармаванне грамадскасці. Вельмі важна павялічваць інфармаванасць аб рэпрэсіях у Беларусі і аб пагаршэнні сітуацыі з правамі чалавека. Нацыянальныя парламенты могуць праводзіць слуханні, дэбаты і грамадскія форумы, каб трымаць становішча беларускіх палітвязняў у полі зроку грамадскасці. Гэта таксама прадугледжвае працу са сродкамі масавай інфармацыі і арганізацыямі грамадзянскай супольнасці для асвятлення як асобных выпадкаў, так і больш шырокай карціны дзяржаўных рэпрэсій.

23. Сеткі падтрымкі. Стварэнне сетак падтрымкі сем'яў палітычных зняволеных мае жыццёва важнае значэнне. Такія сеткі могуць аказваць фінансавую дапамогу, псіхалагічную падтрымку і юрыдычныя кансультацыі. Нацыянальныя парламенты могуць супрацоўнічаць з няўрадавымі арганізацыямі, каб дапамагчы гэтым сем'ям не адчуваць сябе пакінутымі. Гэтыя намаганні павінны каардынавацца і планавацца ў доўгатэрміновай перспектыве, каб тыя, хто застаецца ў Беларусі, не адчувалі сябе пакінутымі, а мелі поўную падтрымку з боку міжнароднай супольнасці.

24. Інтэграцыя. Нацыянальныя парламенты могуць адыгрываць ролю ў дапамозе тым, каму ўдалося ўцячы з Беларусі, інтэгравацца ў грамадства краін, якія іх прынялі. Пашырэнне правоў і магчымасцей выгнаннікаў не толькі дапамагае ім нанова адбудаваць сваё жыццё, але і ўзмацняе глабальную кампанію за дэмакратычную Беларусь.

4. Доступ да адукацыі

25. Палітычныя хваляванні пасля прэзідэнцкіх выбараў у Беларусі 2020 г. і рэпрэсіі, якія разгарнуліся следам за імі, прывялі да выгнання выкладчыкаў універсітэтаў, студэнтаў і школьнікаў, якія мусілі шукаць прытулку ў Еўропе. Гэтае перамяшчэнне стварыла мноства праблем, якія вырашаліся калектыўна дзеля таго, каб падтрымаць іх імкненне да адукацыі і акадэмічнай свабоды. У Беларусі рэжым Лукашэнкі робіць усё магчымае, каб выпускнікі школ і ВНУ не выязджалі за мяжу, адмаўляючыся выдаваць ім дыпламы і атэстаты. Беларусы ў выгнанні павінны мець права вывучаць родную мову і атрымліваць годную адукацыю за мяжой. Ад моманту абвясчэння незалежнасці Беларусі развіццё моцнай грамадзянскай супольнасці ў сферы адукацыі дазволіла беларускаму народу заставацца часткай еўрапейскай сям'і, нягледзячы на ўціск з боку рэжыму Лукашэнкі.

26. Стварэнне і падтрымка разнастайных адукацыйных фарматаў для ўмацавання нацыянальнай ідэнтычнасці беларусаў у выгнанні. Гэта ўключае стварэнне дзяржаўных школ або класаў з выкладаннем на беларускай мове, а таксама нядзельных школ, праграм дыстанцыйнага навучання і адукацыйных лагераў.

27. Праграма падтрымкі на ўзроўні ЕЗ. Еўрапейскі Звяз павінен запусціць спецыяльную праграму для падтрымкі беларускамоўнай адукацыі для беларускіх дзяцей, беручы пад увагу, што гэтыя праграмы падтрымкі павінны заставацца дзейнымі, пакуль для дзяцей не стане бяспечным вяртанне ў сваю краіну.

28. Роўнасць у правах на адукацыю. Роўныя правы на адукацыю павінны быць забяспечаныя для дзяцей нацыянальных меншасцей і дзяцей у выгнанні, дазваляючы ім доступ да адукацыі на роднай мове.

29. Спрашчэнне працэсаў атэстацыі і допуску. Гэтая функцыя патрэбная для допуску настаўнікаў з Беларусі да педагагічнай дзейнасці ў іх краінах знаходжання.

30. Пераклад падручнікаў на беларускую мову і іх адаптаванне. Найбольш распаўсюджаныя ў Еўропе школьныя падручнікі павінны быць перакладзеныя на беларускую мову і адпаведна адаптаваныя. Гэта вельмі істотна для развіцця грамадзянскіх і сацыяльных кампетэнцый вучняў.

31. Супрацоўніцтва з грамадзянскай супольнасцю ў Беларусі. Па-ранейшаму важна працягваць падтрымку грамадзянскай супольнасці ў Беларусі і супрацоўніцтва з ёй праз адукацыю. Будучыня як Беларусі, так і яе дыяспары будзе вызначацца тэндэнцыямі ўнутры краіны.

32. Стыпендыі і фінансаванне. Еўрапейская асацыяцыя ўніверсітэтаў і Scholars at Risk заклікалі Еўрапейскую камісію стварыць спецыяльную праграму стыпендый для даследчыкаў, якія знаходзяцца пад пагрозай. Гэта дало б магчымасць заснаваць

спецыяльныя стыпендыяльныя праграмы для напісання і абароны кандыдацкіх дысертацый, даступныя беларусам замежжа. Таксама спатрэбіцца фінансаванне супольных міжнародных навуковых праектаў для беларускіх навукоўцаў і навукоўцаў краін знаходжання, а таксама публікацыя вынікаў сумесных навуковых даследаванняў і кніг вучоных з Беларусі і іншых еўрапейскіх краін у прызнаных міжнародных часопісах і выдавецтвах.

33. Дакументы і інструменты Рады Еўропы. Рада Еўропы павінна аказаць свой уплыў, каб падтрымаць доступ да адукацыі для беларусаў у выгнанні. Гэта тычыцца, у прыватнасці, "Плана дзеянняў па падтрымцы беларускіх дэмакратычных сіл і грамадзянскай супольнасці", распрацаванага ў адказ на рэзалюцыю ПАРЕ 2433 (2022). План спрыяе недыскрымінацыі і дэмакратычнаму кіраванню і ўключае канкрэтныя дзеянні па падтрымцы юрыстаў, актывістаў грамадзянскай супольнасці, журналістаў і моладзі праз развіццё патэнцыялу ў такіх пытаннях, як адмена смяротнага пакарання, свабода слова і гандарная роўнасць. Канвенцыя аб прызнанні кваліфікацый, таксама вядомая як Лісабонская канвенцыя, накіраваная на забеспячэнне таго, каб уладальнікі кваліфікацыі з краіны, якая падпісала Канвенцыю, мелі належны доступ да справядлівай, гнуткай і празрыстай працэдуры прызнання кваліфікацыі ў іншай краіне. І Беларусь, і Расійская Федэрацыя мусяць памятаць, што яны з'яўляюцца ўдзельнікамі Лісабонскай канвенцыі аб прызнанні вышэйшай адукацыі ў Еўропе. Еўрапейскі пашпарт кваліфікацый для ўцекачоў, запушчаны Радай Еўропы ў 2017 г., паспрыяе прызнанню адукацыі беларусаў у выгнанні і дапаможа ім працягнуць школьнае або вышэйшае навучанне ў краінах знаходжання.

34. Інфармацыйная падтрымка. Павінен быць створаны кантактны пункт для збору і распаўсюджвання інфармацыі аб прафесійных магчымасцях для беларускіх навукоўцаў у краінах Еўрапейскага Звязу, у тым ліку для кар'ерных кансультацый.

5. Прафесійная кар'ера і прадпрымальніцкая дзейнасць у выгнанні

35. Беларусы ў эміграцыі часта сутыкаюцца з праблемамі ў рэалізацыі прафесійнай кар'еры і прадпрымальніцкай дзейнасці за мяжой. Вельмі важна знайсці спосабы прасоўвання беларускага бізнесу ў выгнанні і лепшай інтэграцыі беларусаў на рынках працы краін, у якіх яны знаходзяцца. Пасля шматгадовага перыяду эканамічнага абструкцыянізма пры савецкім рэжыме беларусы сёння з'яўляюцца адной з самых перспектыўных прадпрымальніцкіх нацый у свеце. Значная колькасць прадпрыемстваў брала ўдзел у акцыях пратэсту супраць Лукашэнкі ў 2020 г. і падтрымлівала іх. Чым больш актыўна будуць прасоўвацца ініцыятывы па падтрымцы бізнесу, тым хутчэй беларускі бізнес стане ключавым фактарам устойлівага развіцця.

36. Беларускія асацыяцыі і палаты бізнесу ў выгнанні. Парламентарыі могуць адыграць пэўную ролю ў спрыянні і заахвочванні дзейнасці беларускіх бізнес-асацыяцый і палат у выгнанні, каб палепшыць інтэграцыю беларускага бізнесу ў нацыянальныя эканомікі краін, дзе яны знаходзяцца, і спрыяць удзелу такіх бізнес-асацыяцый і палат у еўрапейскіх прафесійных арганізацыях, такіх як Eurochambres і BusinessEurope.

37. Роўныя правы. У мэтах спрыяння заснаванню і развіццю беларускіх прадпрыемстваў у выгнанні ім павінны быць створаныя ўмовы і правы, роўныя з тымі, якія маюць мясцовыя прадпрыемствы ў краінах знаходжання,. Гэта і роўныя правы на рэкламу, і дапамога ў супрацоўніцтве з мясцовымі СМІ, дзе такая дапамога патрэбная.

38. Супрацоўніцтва з банкамі. Парламентарыям прапануецца падтрымліваць увядзенне працэдур, якія аблягчалі б адкрыццё банкаўскіх рахункаў для беларусаў у выгнанні ў краінах, дзе яны знаходзяцца, каб пераадолець цяперашнюю тэндэнцыю банкаў адхіляць заяўкі беларускіх прадпрыемстваў на крэдыты.

39. Крытэрыі для перамяшчэння: Неабходна ўсталяваць выразныя крытэрыі для перамяшчэння беларускіх бізнесаў і вырашыць праблему прымусовага закрыцця банкаўскіх рахункаў беларусаў уладамі краін, дзе яны знаходзяцца.

40. Фінансавая падтрымка адвакатаў. Неабходна забяспечыць фінансавую падтрымку беларускіх адвакатаў у выгнанні.

41. Папраўка ў заканадаўстве. У Літве былі ўнесеныя папраўкі ў заканадаўства, якія дазваляюць беларусам займацца сваёй прафесіяй без дзейнай беларускай ліцэнзіі. Іншым дзяржавам-удзельніцам варта ўзяць прыклад з гэтай ініцыятывы, каб беларускія адвакаты, знаходзячыся ў выгнанні, маглі атрымаць афіцыйны статус практыкуючых адвакатаў.

42. Салідарнасць. Для беларусаў, якія жадаюць працягнуць сваю прафесійную кар'еру ў выгнанні, ключавымі фактарамі з'яўляюцца салідарнасць і падтрымка. Нягледзячы на знаходжанне ў выгнанні, многія беларускія спецыялісты па-ранейшаму атрымліваюць штодзённыя пагрозы з боку рэжыму Лукашэнкі.

43. Рост інфармаванасці. Вельмі важна пашыраць веды пра беларускую культуру і дапамагаць яе развіццю праз бізнес. Гэты рост інфармаванасці павінен суправаджацца належным разуменнем таго, што беларуская культура знаходзілася ў стане паняволення ў Расійскай імперыі і ў Савецкім Саюзе і працягвае знаходзіцца ў гэтым стане пры рэжыме Лукашэнкі.

6. Захаванне і папулярызацыя беларускай культурнай ідэнтычнасці

44. Надзвычай важна захоўваць беларускую культурную спадчыну, знаходзячыся ў выгнанні. Беларусы ў выгнанні былі адарваныя ад сваіх каранёў і ідэнтычнасці, сутыкнуліся са скажэннем гісторыі і агрэсіўнай русіфікацыяй на радзіме. З пачаткам расейскай агрэсіі супраць Украіны ў 2022 г. ўзмацнілася русіфікацыя Беларусі, а таксама мілітарызацыя грамадскага жыцця і адукацыі. Беларусь наводненая таннай расійскай масавай культурай, тэатры ставяць толькі расійскія п'есы, а галоўным культурным партнёрам Беларусі ва ўсіх сферах з'яўляецца Расійская Федэрацыя. Экспансія расійскай культуры азначае знішчэнне

беларускай культуры. Мова і культура надалей будуць вызначальнымі фактарамі фармавання ідэнтычнасці маладых беларусаў у выгнанні.

45. Інвеставанне ў новае пакаленне культурных менеджараў. Наступнае пакаленне беларускіх культурных менеджараў мусіць успрымаць Беларусь як частку еўрапейскай сям'і. Гэта можа быць дасягнута праз інвестыцыі ў пазашкольныя праграмы і акадэмічныя стыпендыі ў еўрапейскіх установах, якія пакрываюць аплату навучання, навучальныя праграмы, заснаваныя на сучасных бізнес-мадэлях, і навукова-даследчыя праекты. Гэтыя стратэгіі дапамогуць маладым беларусам успрыняць набор каштоўнасцяў, адрозны ад тых, якія прапагандуе рэжым Лукашэнкі.

46. Пераклад мастацкіх, навуковых і даследчых тэкстаў. Падтрымка патрэбная для перакладу мастацкіх, навуковых і даследчых тэкстаў, напісаных на беларускай мове, на мову(-ы) краіны знаходжання. Неабходна стварыць спецыяльную праграму перакладу, каб падтрымаць беларускую мову як мову пад пагрозай знікнення, паводле класіфікацыі "Атласа" ЮНЕСКА. Трэба працягваць супрацоўніцтва з Інстытутам беларускай кнігі, Беларускім ПЭН-цэнтрам.

47. Куратарства ў сферы культуры. Урады дзяржаў-удзельніц могуць стаць патронамі мастацтваў, якія маюць сімвалічнае значэнне для краін знаходжання. Куратарства дзяржавы над індустрыяй культуры і творчасці можа дапамагчы падтрымцы беларускіх мастакоў і арт-менеджараў у выгнанні. Гэта і непасрэдная фінансавая дапамога, якая прадстаўляецца для стварэння беларускай прадукцыі і яе нацыянальнага і міжнароднага прасоўвання. Гэта могуць быць традыцыйныя сферы мастацкай творчасці, такія як кіно, тэатр, музыка, выяўленчае мастацтва, харэаграфія, а таксама больш эксперыментальныя жанры мастацтва.

48. Падтрымка ўстаноў за межамі Беларусі. Важнае значэнне мае падтрымка беларускіх культурных устаноў і падсектараў. Неабходна стварыць фонды для беларускай кінавытворчасці, тэатру, гістарычнай спадчыны, літаратурнай творчасці і іншай культурнай дзейнасці.

49. Установы беларускай культуры. Неабходна ствараць і падтрымліваць установы беларускай культуры. Такія установы будуць спрыяць супрацоўніцтву з беларускімі дэмакратычнымі сіламі, дыяспарай і іншымі культурнымі арганізацыямі.

50. Культурная дыпламатыя. Неабходна ўвесці комплекс мер па ўмацаванні культурных сувязяў паміж Беларуссю і краінамі знаходжання беларусаў. Гэта можа ўключаць у сябе фінансавую падтрымку ініцыятыў беларускіх мастакоў і арганізацыю культурных мерапрыемстваў, накіраваных на папулярызацыю беларускай культуры, такіх як выставы беларускага мастацтва.

51. Грамадзянская мужнасць. Нацыянальныя парламенты павінны рабіць усё магчымае для процідзеяння тыповым, часта нацыяналістычным і эксклюзіўным наратывам аб ідэнтычнасці і культуры, а таксама для прыцягнення моладзі, асабліва маладых беларусаў у выгнанні, але таксама і шырэйшае кола, у разважанні аб формах беларускай ідэнтычнасці ў сучаснай і будучай рэчаіснасці.

52. Палітычная падтрымка. Парламентарыі павінны аказваць палітычную падтрымку нетрадыцыйным, альтэрнатыўным культурніцкім ініцыятывам, якія імкнуцца прыцягнуць маладых беларусаў да ўдзелу ў дыялогу і дыскусіях па пытаннях беларускай ідэнтычнасці.

Заклучныя заўвагі і наступныя крокі

53. Беларусь - адзіная краіна ў Еўропе, якая ніколі не была ўдзельніцай Рады Еўропы; сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі катастрафічная. Любыя формы іншадумства прыроўніваюцца да злачынства, а ставіць пад сумненне ўлады рэжыму Лукашэнкі надзвычай небяспечна. Неабходна шырока і адкрыта прызнаць, што ў Беларусі намаганні па абароне правоў чалавека крміналізаваныя, і нацыянальныя парламенты павінны адыграць сваю ролю ў дапамозе тым, хто ўцякае ад аўтарытарнага рэжыму. У гэтым кантэксце Рада Еўропы можа працягваць выступаць у якасці пляцоўкі для распаўсюджвання інфармацыі пра беларусаў у выгнанні і іх правы. "Люксембургскія рашэнні" варта разглядаць не як гуманітарную ініцыятыву, а як палітычную заяву і план сур'ёзных крокаў, якія неабходна здзейсніць у будучым.

54. Салідарнасць з Беларуссю. Перш за ўсё, нацыянальныя парламенты ўсіх краін-удзельніц павінны прызнаць, што беларусы з'яўляюцца ахвярамі маштабных парушэнняў правоў чалавека. З гэтага пункту гледжання тыя, хто апынуліся ў выгнанні, відавочна маюць патрэбу як у маральнай і палітычнай падтрымцы, так і ў канкрэтнай дапамозе.

55. Каардынацыя. Неабходная каардынацыя на розных узроўнях, каб дапамагчы нацыянальным парламентам вырашыць праблемы, з якімі сутыкаюцца беларусы ў выгнанні. Беларусам у выгнанні трэба падтрымліваць сувязь з тымі, хто застаўся ў Беларусі. Захоўваць гэтую сувязь з Беларуссю вельмі важна, таму што сачыць за сітуацыяй унутры краіны, карыстаючыся даступнай інфармацыяй, становіцца ўсё цяжэй. Неабходна таксама забяспечыць каардынацыю паміж прадстаўнікамі і арганізацыямі беларускай дыяспары, якія знаходзяцца ў эміграцыі больш працяглы перыяд, і тымі, хто толькі нядаўна пакінуў краіну. Нарэшце, патрэбная каардынацыя на міжнародным узроўні паміж міжнароднымі арганізацыямі і ўпаўнаважанымі асобамі.

56. Візія на будучыню. Варта задаць пытанне аб тым, якія надзеі і памкненні маюць маладыя беларусы адносна будучай дэмакратычнай Беларусі. Трэба ствараць нагоды і ладзіць мерапрыемствы, каб разважаць над гэтымі пытаннямі і высноўваць канцэпцыю будучай еўрапейскай Беларусі.

57. Распаўсюджванне. Рэкамендацыі гэтай канферэнцыі і даклада "Вырашэнне канкрэтных праблем, з якімі сутыкаюцца беларусы ў выгнанні" павінны быць прадстаўленыя парламентам і органам улады ва ўсіх дзяржавах-удзельніцах. Вельмі важна, каб адпаведныя нацыянальныя ўлады разумелі, у якіх сферах беларусы ў выгнанні сутыкаюцца з праблемамі, і атрымалі рэкамендацыі і прыклады таго, як гэтыя праблемы можна вырашыць. Нацыянальныя парламентарыі могуць выступаць у якасці платформ для распаўсюджвання гэтых высноў.

58. Рэалізацыя. Рэкамендацыі па дапамозе беларусам у выгнанні - гэта насамрэч шляхі, якімі можна дапамагчы дзясяткам тысяч людзей вырашыць вельмі практычныя праблемы. Выкананне гэтых рэкамендацый можа адрознівацца ў розных краінах, і гэты досвед трэба вывучаць і абмяркоўваць, каб вызначыць найлепшыя шляхі наперад. Цяперашняе старшынства Літвы і будучае старшынства Люксембурга ў Радзе Еўропы могуць садзейнічаць гэтай ініцыятыве.

59. Парламенцкія групы сяброўства. Сустрэча парламенцкіх груп сяброўства, якая мае адбыцца ў Рыме, павінна працягнуць дыскусію ад таго месца, на якім яны спыніліся ў "Люксембургскіх рашэннях". Пагадненне, падпісанае беларускімі дэмакратычнымі сіламі і Еўрапарламентам, павінна быць узорам для будучых пагадненняў паміж беларускімі дэмакратычнымі сіламі і нацыянальнымі парламентамі краін Рады Еўропы.